

П. Г. Усенко

Маніфест 17 жовтня 1905

МАНІФЕСТ 17 ЖОВТНЯ 1905 – акт, підготовлений з метою вдосконалення виконавчої влади у Російській імперії. Підписаний 17(30) жовтня 1905 імператором Миколою II. Наступного ранку оприлюднений у пресі, згодом – тиражований окремими відбитками, листками, афішами (його також оголошували священики у церквах). Маніфест став відповіддю влади на загострення політичних змагань у країні в атмосфері зростання визвольного руху: масових мітингів, страйків і аграрних заколотів, протестних виступів інтелігенції та студентства, поширення радикальних настроїв, соціалістичної пропаганди, терористичних замахів, організації перших рад робітничих депутатів, профспілок і Конституційно-демократичної партії, спорадичних ексцесів у ЗС, деморалізованих поразкою в російсько-японській війні 1904–05. Він значною мірою враховував програмне рішення Московського земсько-міського з'їзду 12–15(25–28) вересня 1905 про доцільність забезпечення прав особи, загального виборчого права, активної ролі Державної думи Російської імперії в законотворчості та контролі за бюджетом і адміністрацією. Перед альтернативою – диктатура чи лібералізація, запропонованою головою РМ С. Вітте, Микола II пішов на мирні поступки, на чому рішуче наполягав його близький родич великий князь Микола Миколайович – голова Ради держоборони, головнокомандувач гвардії та С.-Петербурзького військового округу.

Головні положення Маніфесту: дарування населенню основних громадянських свобод на засадах недоторканності особи, свободи совісті, слова, зборів і спілок; допуск до виборів представників класів, раніше позбавлених виборчого права; обов'язкове схвалення майбутньою Державною думою всіх законів, забезпечення її членів можливістю контролю за діями урядовців. Суспільство з ентузіазмом сприйняло проголошення Маніфесту. Так, провідні клірики Найсвятішого Синоду назвали його актом великої історичної ваги, «Киевская газета» присвятила події спецвипуск під назвою «Конституция», залізничники завершили страйк, що паралізував роботу шляхів сполучення. Однак у Севастополі влада розстріляла святкову процесію (8 убитих, десятки поранених), на хвилі патріотичних маніфестацій відбулися погроми в Одесі, Кишиневі, Києві, м. Вільно (нині Вільнюс), Херсоні, Кам'янці-Подільському (нині Хмельн. обл.) та ін. Тривали й антиурядові виступи революціонерів. Невдовзі виникли «Союз русского народа» та конституційно орієнтовний

«Союз 17 октября» (див. Октябристи). Розпочато створення різноманітних партій, зокрема регіональних і національних; оприлюднено звернення Харківської думи до уряду про необхідність термінової ліквідації військ. стану й амністії з політичних і релігійних справ; звільнено з посади обер-прокурора Найсвятішого Синоду К. Побєдоносцева, що символізував консерватизм влади. Але в опублікованому 20 жовтня (2 листопада) «Правительственном сообщении» наголошено, що швидко змінити всі порядки державного ладу Росії неможливо, тому колишні закони повинні діяти, а запорукою результативності визначено насамперед відновлення порядку.

Перший український переклад Маніфесту, брошурованого разом із попередньою доповіддю С. Вітте, видано 1905 у м. Лубни (нині Полтавська обл.) і тоді ж заборонено (полтавський губернатор наказав конфіскувати наклад, оскільки де-юре ще діяв Емський акт 1876). Другий переклад з розлогим коментарем принцип. понять теж вийшов у Полтавській губ. у тому ж році під егідою Полтавського губернського земства.

Рекомендована література

1. Петрункевич И. И. Министерство графа Витте // Полярная звезда. 1905. № 1;
2. Текущие известия // КС. 1905. № 11–12;
3. Высочайший манифест 17 октября 1905 года и его значение для русского народа. Х., 1906;
4. Законодательные акты переходного времени 1904–1906 гг.: Сборник законов, манифестов, указов. С.-Петербург, 1907;
5. Витте С. Ю. По поводу непреложных законов государственной жизни. С.-Петербург, 1914;
6. Кистяковский Б. А. Политическое и юридическое значение манифеста 17 октября 1905 года // Юрид. вест. 1915. Кн. 11;
7. К истории Манифеста 17 октября // Арх. русской революции. Т. 2. Берлин, 1922;
8. Витте С. Ю. Воспоминания. Т. 3. Москва, 1960;
9. Смирнов А. Ф. Государственная Дума Российской империи 1906–1917 гг. Москва, 1998;
10. Котляревский С. А. Конституционное государство: Юридические предпосылки русских основных законов. Москва, 2004;
11. Усенко П. Г. «Така моя воля!» («Біль» 17 жовтня 1905 року: Свобода крізь біль) // Свобода. 2009, 23 листоп.

Бібліографічний опис:

Маніфест 17 жовтня 1905 / П. Г. Усенко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-63459>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).